

МІКРАТАПОНІМЫ ЛЕПЕЛЬШЧЫНЫ

У наш час паўстае пытанне аб неабходнасці больш глыбокага вывучэння вясковых мікратапонімаў Беларусі. Пытанне патрабуе ўвагі і таму, што ў мікратапонімах адбіваюцца не толькі моўныя рысы, але і факты з жыцця народа, асаблівасці жыццёвага ўкладу і светаадчування селяніна, яго творчыя здольнасці.

Мікратапонімы як моўны матэрыял хутка знікаюць, таму сабраць і захаваць іх надзвычай важна.

Вясковая мікратапанімія складалася натуральным шляхам, яна адрозніваецца празрыстай семантычнай структурай, што дазваляе выявіць матыў намінацыі і вызначыць інфармацыйнае ўтрыманне назвы. Мікратапонімы выконваюць не толькі функцыю арыенціраў, арганізуючы жыццёвую прастору селяніна, але і эстэтычную функцыю, таму характарызуюцца асаблівай вобразнасцю і экспрэсіўнасцю.

Мікратапонімы – гэта ўласныя найменні невялікіх прыродных геаграфічных або створаных чалавекам аб'ектаў, вядомыя толькі вузкаму

колу аднавяскоўцаў. Уласнае найменне выдзяляе аб'ект з шэрагу падобных і паказвае асаблівую яго важнасць для мясцовых жыхароў.

Вывучэнне мікратапонімаў як асобных лінгвістычных адзінак, іх семантыкі, структуры, функцый цесна звязана з вывучэннем мовы і культуры этнасу.

У нашым даследаванні разглядаюцца мікратапонімы вескі Забаенне Лепельскага раёна і выдзяляюцца наступныя групы: 1) найменні, звязаныя з асаблівасцямі рэльефу (назвы гор, узвышшаў); 2) назвы водных аб'ектаў (назвы ручаёў, крыніц, мясцін на рацэ, калодзежаў); 3) назвы, звязаныя з характарам расліннага покрыву (назвы лясоў, лугоў); 4) назвы аб'ектаў гаспадарчай дзейнасці людзей.

Класіфікацыя мікратапанімічнага матэрыялу адбывалася па аб'ектах намінацыі з лексіка-семантычнага пункту гледжання.

Мікратапонімы першай групы адлюстроўваюць асаблівасці рэльефу Лепельшчыны, для якога характэрна наяўнасць гор і ўзвышшаў ледніковага паходжання. Некаторыя горы вёскі Забаенне атрымалі свае назвы на аснове антрапоніма: *Сцепанеіна гара* – гэта досыць высокая гара на ўсход ад вёскі, побач з сядзібай, дзе калісьці жыла Сцепанея. *Марфіна гара* знаходзіцца ў самой вёсцы, галоўная вуліца вёскі каля гэтай гары робіць круты паварот. Назва *Марфіна гара* ўзнікла ад імя жанчыны, якая ўсё жыццё жыла каля гары. Каб трапіць у вёску з Лепеля, трэба падняцца на гару *Лыска*. Этымалогія назвы гары *Лыска* даволі празрыстая: зімой на гэтай высокай гары ніколі няма снегу. У лесе, недалёка ад вёскі, ёсць *Чорная гара* і *Абрыў* – круты бераг ракі Эсы.

Мікратапонімы другой групы, у якую ўваходзяць назвы водных аб'ектаў, адрозніваюцца разнастайнасцю. Можна выдзеліць падгрупу мікратапонімаў, звязаных з ракой Эсай, якая ўваходзіць у Бярэзінскую водную сістэму. З тых часоў, калі рака была суднаходная і па ёй сплаўлялі лес, захаваліся мікратапонімы *Прыстань*, *Пераход* і *Букі* – месца, дзе рака робіць некалькі паваротаў і ўтвараюцца віры, або букі.

Другая падгрупа ўключае назвы крыніц і ручаёў. Ручай на ўскрайку лесу не мае асабістай назвы, але ўрочышча *Сівы камень* атрымала назву ад парослага шэрым імхом каменя, што ляжыць на беразе гэтага ручая.

У вёсцы некалькі калодзежаў, і ўсе яны атрымалі назвы ад імёнаў жыхароў вёскі. Так, *Змітракоў калодзеж* атрымаў назву ад імені Змітрака, які яго калісьці пабудаваў, *Жэнеў калодзеж* – ад імя гаспадара, каля сядзібы якога знаходзіцца калодзеж.

Узнікненне мікратапонімаў трэцяй групы *Верабскі лес*, *Забаенскі лес* абумоўлена расліннасцю лепельскага краю. *Забаенскі лес* знаходзіцца на поўдзень ад вёскі, ён цягнецца ад ракі Эса да *шапы* – дарогі Мінск – Віцебск. *Верабскі лес* знаходзіцца на левым беразе ракі Эса побач з вёскай Верабкі, а *Чарнаруцкі лес* – на поўдзень у бок вёскі Чарнаручча.

На беразе Эсы раскінуліся *Лугі* і *Ферменныя лугі*, назва якіх абумоўлена блізкасцю калгаснай фермы.

Мікратапонімы чацвёртай групы ўключаюць назвы, звязаныя з дзейнасцю чалавека, якія паказваюць на заняткі і вольны час насельніцтва, яго гаспадарчыя і вытворчыя навыкі, адлюстроўваюць прадметы матэрыяльнай культуры: *Ферменныя лугі, Гумно, Шапа, Школа, Маяк, Кар'ер, Насыт, Кузня, Ляды*. *Лядамі* на Беларусі называлі ўчастак з-пад лесу, падрыхтаваны пад раллю або сенажаць.

Як бачым, сярод мікратапонімаў вёскі Забаенне пераважаюць назвы, якія захоўваюць сваю ўнутраную форму, што ў большасці выпадкаў дазваляе вызначыць матыў намінацыі.

Аб'екты, назвы якіх утвораны на аснове антрапонімаў (*Змітракоў калодзеж, Жэнеў калодзеж, Марфіна гара і інш.*), географічна знаходзяцца ў вёсцы і цесна звязаны з паўсядзённым жыццём мясцовых жыхароў.

Прааналізаваныя мікратапонімы адлюстроўваюць не толькі асаблівасці прыродных умоў і ўласцівасці саміх аб'ектаў, але і многія сферы дзейнасці чалавека.

Літаратура

1. Жучкевич, В. А. Общая топонимика / В. А. Жучкевич. – Изд. 3-е, перераб. – Мн. : Выш. школа, 1980. – 288 с.
2. Мурзаев, Э. М. Топонимика и география / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1995. – 304 с.